

سینماگران قرن بیست و یک / ۲

آندری زویاگینتسف

تألیف: مازیار فکری ارشاد

www.ketab.ir

فکری ارشاد، مازیار، ۱۳۵۱ -
سینماگران قرن بیست و یک / ۲: آندری زویاگینتسف
تألیف مازیار فکری ارشاد؛ ویراستار تخصصی نیما عباس پور.
تهران: چتر فیروزه، ۱۴۰۰.

ISBN: 978-622-6803-15-1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا

۱. زویاگینتسف، آندری، ۱۹۶۴-م.

۲. سینما -- روسیه شوروی -- تهیه کنندگان و کارگردانان -- مصاحبه ها.

۷۹۱/۴۳۰۲۳۳۰۹۲

PN1۹۹۸/۳

۱۴۰۰

۸۶۶۵۵۳۳

کتابخانه ملی ایران

سینماگران قرن بیست و یک / ۲ آندری زویاگینتسف

تألیف: مازیار فکری ارشاد

ویراستار تخصصی: نیما عباس پور

صفحه ۱۹۰ نیما علیجانی

نوبت چاپ اول

تاریخ چاپ: ۱۴۰۰

تیراژ: ۳۰۰ جلد

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۰۳-۱۵-۱

کلیه حقوق محفوظ است.

خیابان وصال شیرازی، پلاک ۲۶، طبقه ۵، واحد ۱۵

تلفن: ۶۶۹۵۷۳۶۰

Email: chatrefirooze@gmail.com

مرکز پخش: ۶۶۴۰۴۵۳۲

فهرست

۷	 مقدمه
۲۱	 بازگشت
۳۳	 تبعید
۴۹	 النّا
۶۱	 لویاتان
۷۹	 بی‌عشق

مقاله‌ها

۹۵	 کارکرد پدرسالاری در فیلم «بازگشت»
۱۰۹	 وضعیت ایدئولوژیک روسیه پسا شوروی
۱۱۵	 پدران، پسران، تبعید
۱۴۷	 لویاتان روسی: قدرت، چشم‌انداز و حافظه

مقدمه

آندری پتروویچ زویاگینتسف^۱ ششم فوریه‌ی سال ۱۹۶۴ در شهر نووسیبیرسک^۲ در سیبری متولد شد. شهر نووسیبیرسک سومین شهر بزرگ روسیه پس از مسکو و سن پترزبورگ است که یک میلیون و چهارصد هزار نفر جمعیت دارد و بزرگ‌ترین شهر ناحیه‌ی قطبی سیبری محسوب می‌شود. نووسیبیرسک شهری صنعتی و تجاری، مرکز منطقه‌ی سیبری است که دانشگاه‌ها و مدرسه‌های هنری پرشماری دارد. زویاگینتسف متولد میانه‌ی دهه‌ی شصت میلادی و دوران تحول سیستم کمونیستی حاکم بر اتحاد جماهیر شوروی و اوج‌گیری جنگ سرد است. دیوار برلین به عنوان نماد جدایی اردوگاه کمونیسم به نازگی بنا شده و پس از دوره‌ی زهبری شورایی، لئونید برژنف^۳ در همین سال قدرت را به دست گرفته بود. در دوره‌ی برژنف، اصلاحات سیاسی و اجتماعی که

1. Andrey Petrovich Zvyagintsev

2. Novosibirsk

3. Nid Brezhnev

در دوره‌ی خروشچف^۱ آغاز شده بود به کندی گرایید و تسلط حزب و دولت بر تمام عرصه‌های سیاسی و اجتماعی تقویت شد.

دوران حکمرانی برژنف بر اتحاد جماهیر شوروی را سرآغاز رواج فساد اداری و مالی گسترده‌ی دولتی می‌دانند. گستره‌ی این فساد تا آنجا پیش رفت که پسر و برادر برژنف به عنوان پیشگامان آن شناخته می‌شدند. در دوره‌ی رهبری برژنف بر اتحاد شوروی، آزادی‌های محدودی که در دوره‌ی خروشچف به مردم اتحاد شوروی داده شده بود از میان رفت و پروژه‌ی استالین‌زدایی خروشچف کنار گذاشته شد. البته هیچ‌گاه سطح دیکتاتوری به زمان حکومت ژوزف استالین^۲ بر اتحاد شوروی نرسید. اما به هر حال دیکتاتوری، دیکتاتوری است و زویاگینتسف به عنوان یک متولد این دوران، هرگز از این فضا دور نبوده و حکایت‌های گاه تکان‌دهنده‌اش از پس مانده‌های دیکتاتوری و فساد گسترده در تمامی ارکان اداری سرزمین زادگاهش از دیرباز تا امروز را به وضوح در فیلم‌هایش مشاهده می‌کنیم.

آندری پتروویچ در جوانی به مدرسه‌ی دولتی تئاتر در شهر زادگاهش رفت و بازیگری و کارگردانی تئاتر را آموخت. اما در شهر دورافتاده و سردسیر نووسیپیرسک فرصت چندانی برای عرض اندام یک هنرجوی جوان وجود نداشت و زویاگینتسف جوان که رؤیای بازیگری را در سر می‌پروراند، در سال ۱۹۸۶ به مسکوف رفت و در کلاس‌های بازیگری مدرسه‌ی غیردولتی تئاتر GITIS، بازیگری با متد استانیسلاوسکی را آموخت. GITIS از جمله آموزشگاه‌های خوش‌نام تئاتر در شوروی سابق و روسیه‌ی امروز است که بزرگانی چون یزی

1. Nikita Khrushchev

2. Joseph Stalin

گروتوفسکی^۱، استاد بزرگ لهستانی و بنیان‌گذار ایده‌ی «تئاتر بی‌چیز»^۲ در آن تدریس کرده‌اند. اما به‌گفته‌ی خود زویاگینتسف، آن روزها مسکو برای یک بازیگر جوان و گمنام جای مناسبی نبود: «گرسنه بودم، به کار احتیاج داشتم و برای بازی در هر چیزی تست دادم. حتی آن قدر پول نداشتم که بلیت اتوبوس بخرم.» سال ۱۹۹۳ پس از وقایع پرسترویکا^۳ (آغاز اصلاحات سیاسی - اجتماعی میخائیل گورباچف) اوضاع خراب شد و من دریافتن کار با مشکل روبه‌رو بودم؛ بنابراین یک فیلم تبلیغاتی برای یک فروشگاه مبلمان ساختم. به این ترتیب فیلم‌سازی را یاد گرفتم و با فرآیند فیلم‌برداری آشنا شدم. فیلم «ماجرا»^۴ ساخته‌ی میکل آنجلو آنتونیونی^۵ من را منقلب کرد و فیلم‌های دهه‌ی ۶۰ از جمله «روکو و برادرانش»^۶ و آثار اریک رومر^۷ شیفته‌ام کردند.

آن‌گونه که خودش در جایی گفته، زویاگینتسف ظاهراً پس از فارغ‌التحصیلی از GITIS در سال ۱۹۹۰ به مدت سه سال رفت‌وگری کرد. بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۰ زویاگینتسف نقش‌هایی کوتاه در تئاتر و سریال‌های تلویزیونی برعهده گرفت که طبق آنچه بعدها گفت، تجربه‌های رضایت‌بخشی نبودند. آندری پتروویچ سال ۱۹۹۴ برای اولین بار مبلغ کارگردانی رفت و چند آگهی تبلیغاتی سی‌وپنج میلی‌متری ساخت. اینجا بود که آندری

1. Jerzy Grotowski

2. The Poor Theater

۳. اصطلاحی روسی که به اصلاحات اقتصادی که در ژوئن ۱۹۸۷ توسط رهبر وقت شوروی، میخائیل گورباچف صورت گرفت اطلاق می‌شود. این واژه در لغت به معنای «بازسازی» است و منظور از آن اصلاحاتی اقتصادی برای بازسازی اقتصاد شوروی بود.

4. L'avventura

5. Michelangelo Antonioni

6. Rocco and his brothers

7. Eric Rohmer

زویاگینتسف فهمید حدود ده سال از عمرش را دنبال هدفی اشتباه بوده و باید مسیرش را از بازیگری به کارگردانی تغییر دهد. در این اوضاع و احوال، یکی از دوستانش به او پیشنهاد کارگردانی در شبکه‌ی تلویزیونی REN را داد. زویاگینتسف سه قسمت از سریال محبوب «اتاق سیاه» را ساخت و تهیه‌کننده‌ها را با توانایی‌هایش در زمینه‌ی کارگردانی غافل‌گیر کرد.

«پیش از آنکه وارد حرفه‌ی کارگردانی شوم بازیگر بودم. در واقع با این مقوله بیگانه نبودم اما این را هم انکار نمی‌کنم که پیش از شروع کار فیلم‌سازی، آن قدر فیلم‌های خوب در فیلم‌خانه‌ها و سینماهای مختلف دیده‌ام که حتماً روی من اثر گذاشته‌اند. قاعدتاً همه‌ی فیلم‌های خوبی که از کارگردان‌های خوب دیده‌ام، روی نگاه من به مقوله‌ی فیلم‌سازی بی‌تأثیر نبوده‌اند. با این همه فکر می‌کنم مهم‌ترین نکته، تأثیر مستقیم خود زندگی روی من است که به کارم هم سرایت کرده. تجربه‌ی زندگی در درک مسائل مهم حسی، چیزی است که نباید از آن غافل شد؛ بنابراین فکر می‌کنم بیشتر چیزهایی که در فیلم‌هایم هست، از تجربه‌های زیسته‌ام می‌آیند.»

پس از این موفقیت تلویزیونی، تهیه‌کننده‌ای به او پیشنهاد ساخت فیلمی سینمایی را داد. زویاگینتسف هم پذیرفت و با بودجه‌ای بسیار ناچیز (کمتر از پانصد هزار دلار) فیلم «بازگشت» را ساخت. زویاگینتسف ساختن فیلم بلند داستانی را کمی دیرتر از استاندارد معمول فیلم‌سازی در اروپا، یعنی در ۳۹ سالگی تجربه کرد. فیلمی که کم‌کم به یک موفقیت بین‌المللی تبدیل شد و منتقدهای جهان آن را ستودند. کنت توران درباره‌ی این فیلم نوشت: «در حالی که اغلب فیلم‌ها اگر در هر سطحی به موفقیت برسند سعادتمند شده‌اند، بازگشت به راحتی در سطوح مختلف تأثیر می‌گذارد و از نظر حسی همان قدر تأثیرگذار است که از نظر تصویری است و حتی از لحاظ استعاری.»